

Kriptoalyuta va uning mamlakatga foydasi

SamISI iqtisodiyot nazariyasi kafedrasi dotsenti

O'rinboyeva Yulduz Pinnazarovna

ulduzurunbaeva75@gmail.com

SamISI talabasi

Ibragimov Asadbek To'lqin o'g'li

iasadbek371@gmail.com

Annotatsiya: *Kriptoalyuta mamlakatlarga moliyaviy inkluzivlik, transparensiya, oson to'lovlar va investitsiya imkoniyatlari taqdim etish imkonini beradi. Shuningdek, blokchain texnologiyasi orqali innovatsiyalar va xavfsizlikni oshiradi.*

Kalit so'zlar: *Kriptoalyuta, Investor, investitsiya, kriptobirja , blokchain*

Kirish. O'zbekistonliklarga birjada kriptoalyuta sotib olishga ruxsat berildi. Loyiha boshqaruvi milliy agentligi O'zbekiston rezidentlariga kriptoalyuta sotib olish va sotishga ruxsat berdi. Bu haqda agentlik direktorining "Kripto-birjalar faoliyatini litsenziyalash tartibi to'g'risidagi nizomning 1a-ilovasiga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish haqida"gi buyrug'ida belgilangan.

Hujjat bilan birinchi marta 2019-yil 21-yanvarda qabul qilingan kriptobirjalarni litsenziyalash tartibi to'g'risidagi nizomga o'zgartirishlar kiritildi.

Endilikda O'zbekiston Respublikasining rezidentlari kripto-birjalarda kripto-aktivlar va tokenlar bilan kripto-birja savdolarining barcha turlarini milliy valyutada amalga oshirishi mumkin.

Biroq O'zbekiston Respublikasining nerezidentlari bilan faqatgina kripto-aktivlar va tokenlarni sotishga doir operatsiyalarni xorijiy valyutada amalga oshirish huquqiga ega.

Shuningdek, yuridik shaxslarning rahbarlari, yakka tartibdagi tadbirkorlar hamda ularning vakillari kripto-birjada tokenlarni chiqarish va joylashtirishga qaratilgan faoliyatni amalga oshiradigan shaxslar toifasiga kirish yoki kirmasligini

tekshirishi mumkin.

O'zbekiston kripto-birjalarida sotiladigan barcha tokenlar mulkiy ta'minotga ega bo'lishi kerak. Mulkiy ta'minotga ega bo'lmagan tokenlarni chiqarish va joylashtirish taqiqlanadi.

Kriptobirjalar o'zlarining tokenlarini joylashtirgan tashkilotlarni va ularning mulkiy xavfsizligi mavjud yoki yo'qligini tekshirishlari shart. Shuningdek, jalb qilinishi rejalashtirilgan summaning kamida 10% i kriptobirjasining maxsus hisob raqamiga kiritilishi kerak.

Chiqarilgan tokenlarning nomlanishi yoki ramzlarida "davlat", "davlat tomonidan ta'minlangan", "davlat tomonidan qo'llab-quvvatlangan", "O'zbekiston", "o'zbek", "milliy", "so'm (UZS)" hamda O'zbekiston Respublikasi shaharlarining nomlarini to'liq yoki qisqartirilgan shaklda, shuningdek ularning birliklaridan foydalangan holda, istalgan tilda va har qanday shaklda ishlatishni taqiqlandi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. "The Age of Cryptocurrency: How Bitcoin and Digital Money are Challenging the Global Economic Order" nomli kitobdir. Bu kitobda, Wall Street jurnalistlari Paul Vigna va Michael J. Casey kripto valyutalar va ularning ijobiy taraflari haqida tafsilotli ma'lumotlar berishadi.

Kitobda quyidagi mavzularni topish mumkin:

1. Kripto valyutalar va ularning asosiy xususiyatlari.

Kripto valyutalar, soniy valyuta turi bo'lib, ularning asosiy xususiyatlari va qobiliyatlari mavjud. Bu valyutalar, ichki hisob-kitoblarni markazlashtirilmagan to'lov tizimi orqali ta'minlanadi. Ular, avtomatik rejimda ishlaydigan ma'lumotlar paketining tegishli pozitsiyasida qayd etilgan raqamlar orqali ifodalangan va shifrlanmagan ma'lumotlarni uzatish protokoli sifatida ishlaydi.

Kripto valyutalar, o'zining kriptografik usullari yordamida manzillarni yaratish va ularda amalga oshiriladigan tranzaksiyalar va operatsiyalar bilan ishlash vakolatiga ega. Bu usullar, manzilning maxfiy kalitini egasiga faqat tegishli shaxslar tomonidan tasdiqlangan raqamli imzo ochiq kalitlar tizimi asosida beriladi. Shuningdek, kripto valyutalar tizimda manzillar egalari yoki manzil yaratilganligi to'g'risida hech qanday ma'lumotni o'z ichiga olmaydi. Bu anonimlik, kripto

valyutalar to'lovlari uchun muhim bir xususiyat hisoblanadi.

Kripto valyutalar, masofaviy xaridlar uchun mo'ljallangan bo'lib, internet orqali to'lovlar amalga oshirishga imkon beradi. Ular, vositachisiz to'lovlar sifatida ishlaydi va qaytarib bo'lmaydi. Kripto valyutalar tizimida tasdiqlangan tranzaksiyani bekor qilish imkoniyati yo'q, shuningdek, to'lov noto'g'ri yoki mavjud bo'lmagan manzilga yuborilgan yoki tranzaksiya amalga oshirilgan holatlar ham mavjud emas.

Kripto valyutalar, elektron tizimlar yordamida hal qilinadi. Ular, blokchain, yo'naltirilgan asiklik grafik, konsensus registri va boshqa texnologiyalar orqali tranzaksiya ma'lumotlarini amalga oshirish va saqlash imkonini beradi. Kripto valyutalar odatda shifrlanmaydi va tizimda ro'yxatdan o'tmasdan ochiq holda mavjud.

Kripto valyutalar, yangi miqdorini shakllantirish qoidalari bilan belgilanadi. Ular lotereya xarakteriga ega bo'lib, belgilangan vazifani tez hal qilish tezligi yoki belgilangan resursga egalik miqdori asosida g'alaba qozonish ehtimoliga bog'liqdir. Ba'zi kripto valyutalar, obuna orqali shakllantiriladi va tarqatiladi. Bu valyutalar odatda faqat bitta texnologiyadan foydalanadi, lekin ba'zilari ularning kombinatsiyasidan ham foydalanishi mumkin.

2. Kripto valyutalar va iqtisodiy o'zgarishlar.

Kriptovalyutalar, moliya va texnologiyada inqilobiy kuch sifatida o'tgan o'n yil ichida paydo bo'lgan. Ular an'anaviy moliyaviy tizimlarga qarshi kurashib, sarmoyadorlar, biznes va hukumat e'tiborini jalb qilib, jahon iqtisodiyotining muhim qismiga aylandi.

Kriptovalyutalar global iqtisodiyotga chuqur ta'sir qilishgan sabablar quyidagilardir:

1. Markazsizlashtirish va moliyaviy inklyuziya: Kriptovalyutalar markazlashtirilmaganligi tufayli banklar va moliya institutlariga bo'lgan ehtiyojni yo'q qiladi. Ular moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkonini beradi va global iqtisodiy nomutanosiblikni kamaytirishga yordam beradi.

2. Transchegaraviy operatsiyalar va pul o'tkazmalari: Kriptovalyutalar transchegaraviy operatsiyalarni arzon narxlarda amalga oshirishga imkon beradi. Bu ularni chet elliklar va xalqaro savdo bilan shug'ullanuvchi korxonalar uchun jozibador

muqobil qiladi. Uzluksiz transchegaraviy to'lovlarni osonlashtirish orqali kriptovalyutalar global savdoni yaxshilaydi.

3. Markaziy bankning raqamli valyutalari (CBDC) va pul-kredit siyosati: Kriptovalyutalarning o'sishi bilan birga markaziy banklar orasida Markaziy bankning raqamli valyutalariga (CBDCs) qiziqish uyg'otdi. CBDC pul-kredit siyosatini olib borish usulini inqilob qilish imkoniyatiga ega. CBDCs inqiroz davrida fuqarolarga to'g'ridan-to'g'ri rag'batlantirish to'lovlarini osonlashtirishi, vositachilarni chetlab o'tib, mablag'larni taqsimlashni tezlashtirishi mumkin.

4. Investitsiyalar va kapitalni shakllantirish: Kriptovalyutalar institutsional va chakana investorlarning katta sarmoyaviy qiziqishini uyg'otdi. Ular kapitalning kirib kelishi startaplar va innovatsion loyihalar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi, kapital shakllanishi va tadbirkorlik tashabbuslarini rag'batlantiradi.

3. Kripto valyutalar va xalqaro siyosatga ta'siri.

Kripto valyutalar, ya'ni raqamli valyutalar, dunyo bo'ylab ommalashib borayotgan bir tadbir hisoblanadi. Ularning ommaviy qabul qilinishi va ularga bo'lgan qiziqish kundan-kunga oshmoqda. Bu esa hukumatlarni kripto valyutalarga qarshi siyosatlarini qayta ko'rib chiqishga majbur qilmoqda. Xususan, kripto valyutalar va xalqaro siyosat o'rtasidagi ta'sir ziddiyatli oqibatlariga olib kelishi mumkin.

Italiya hukumati kripto investitsiyalar bo'yicha soliq siyosatida katta o'zgarishlar kiritganligi ma'lum. Investorlar va treyderlar, kriptovalyuta operatsiyalaridan olingan foydaga nisbatan soliqqa tortiladilar. Bu o'zgarish Italiya kripto bozoriga va investorlarga to'g'ri kelishi mumkin. Kripto valyutalarga ilgari berilgan soliqsiz maqom endi amalda bo'lmaydi.

Italiyadagi ushbu yangi soliq siyosati kriptovalyuta faoliyati bilan shug'ullanadigan shaxslarga, jumladan investorlar va treyderlarga bevosita ta'sir qiladi. Raqamli aktivlar bilan operatsiyalardan 2,000 yevro yoki undan ortiq daromad olgan shaxslar soliqqa tortiladi. Ba'zi investorlar soliq stavkasini oshirishdan qochish uchun muqobil investitsiya variantlarini o'rganish yoki soliqqa tortadigan samarali echimlarni izlash haqida o'ylashlari mumkin.

Italiyadagi ushbu soliq siyosati kripto bozorining global rivojlanishiga ham ta'sir ko'rsatishi, boshqa mamlakatlarning kripto valyutalarga nisbatan soliq siyosatini qayta ko'rib chiqishiga undashi mumkin. Dunyo bo'ylab hukumatlar raqamli valyutalar keltirib chiqaradigan muammolarni hal qilishda davom etar ekan, soliq qoidalarini qo'llash keng targ'ib qilinishi mumkin. Bu oxir-oqibatda global kripto bozorining traektoriyasini aniqlashi va tartibga soluvchi bazalarning kelajakdagi rivojlanishiga ta'sir qilishi mumkin.

Xulosa va takliflar. Kripto valyutalar bilan bog'liq ijobiy taraflar quyidagilardan iborat bo'lishi mumkin:

Texnologik innovatsiya: Kripto valyutalar, blokchain texnologiyasi orqali ishlaydi. Blokchain, ma'lumotlar almashinuvi va xavfsizlikni ta'minlash uchun yangiliklar kiritgan innovatsion texnologiyadir. Ushbu texnologiya, transaksiyalarni tasdiqlash va ma'lumotlar almashinuvi jarayonlarini osonlashtiradi.

Finansiyal inkluzivlik: Kripto valyutalar, banklar va moliyaviy hududlarga kirish imkonini ta'minlaydi. Bu, keng aholiga moliyaviy inkluzivlik imkonini beradi.

To'lovlar uchun osonlik: Kripto valyutalar, global to'lovlar va moliyaviy operatsiyalarni osonlashtiradi. Ular, banklar va boshqa o'rtacha shu kabilarning ish vaqtini va komissiyalarini kamaytiradi. Bu, xalqaro to'lovlar va tijoratni yanada osonlashtiradi.

Transparensiya: Kripto valyutalar, blokchain texnologiyasi orqali transaksiyalarni osonlashtiradi va javobgarlikni oshiradi. Blokchain, transaksiyalarni jadval shaklida saqlaydi va ularni o'zgartirishning imkoni yo'q. Bu, transaksiyalarning transparensiyasini oshiradi va xavfsizlikni ta'minlaydi.

Potensial investitsiya: Kripto valyutalar, foydalanuvchilarga investitsiya imkoniyatlari taqdim etadi. Ular, o'zaro aloqalar va blokchain texnologiyasi orqali, foydalanuvchilarga kripto valyutalar orqali moliyaviy operatsiyalar va investitsiyalar amalga oshirish imkonini beradi. Bu, foydalanuvchilarga moliyaviy oqibatlarning yanada keng tarqalishiga imkon beradi.

Kripto valyutalar bilan bog'liq ijobiy taraflar, katta hissa qo'shimcha

mamlakatlarga moliyaviy inkluzivlik, transparensiya, oson to'lovlar va investitsiya imkoniyatlari taqdim etish imkonini beradi. Shuningdek, blokchain texnologiyasi orqali innovatsiyalar va xavfsizlikni oshiradi.

Kriptovalyuta sohasida xizmatlar va loyihalar tuzish uchun o'zlarini rivojlantirish istagan bizneslar uchun startaplar rivojlanish imkoniyatlarini ta'minlaydi. Moliyaviy chegaralarni oshirish va yangi texnologiyalardan foydalangan holda biznesni modernizatsiya qilish uchun bu imkoniyatlar foydali bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. "The Age of Cryptocurrency: How Bitcoin and Digital Money are Challenging the Global Economic Order" - Paul Vigna va Michael J. Casey
2. Kriptovalyutalarning global iqtisodiyotga ta'siri - NFT Droppers
3. Kripto bozor tushunchalari: narxlarning tushishi sabablarini tahlil qilish - Cryptomus